

Beoordeling en advies archeologische onderzoeksrapporten

	Titel rapport	Archeologisch onderzoek Bestemmingsplan Noordrand Ossendrecht te Ossendrecht, gemeente Woensdrecht
	Soort onderzoek	Archeologisch bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek (IVO) d.m.v. boringen, verkennende fase
	Versie rapport	Conceptversie 1
	Kenmerk	5492.002
	Onderzoeksbureau Adres, telefoon, e-mail	Econsultancy bv, Swalmen
	Auteur(s)	E.M. de Boo van Uijen, MSc Drs. A.J. Wullink
	Autorisatie Seniorarcheoloog onderzoeksbureau	Drs. A.H. Schutte
	Datum autorisatie onderzoeksbureau	9 mei 2018
	Projectnummer	5492.002
	Op verzoek van bevoegd gezag beoordeeld door Archeologische Dienst gemeente Bergen op Zoom d.d.	Drs. Anne-Marie Visser 31 mei 2018

Beoordeling onderzoek, conclusies en adviezen

	Algemene indruk	Bureaustudie is op sommige punten slordig en bevat hier en daar een wat matige argumentatie .
	Kwaliteit conform KNA 4.0	Ja
	Verwijzing naar processtappen (specificaties in KNA protocollen)	Ja
	Opmerkingen en suggesties	Het argument, opgenomen in de conclusies van het onderzoek, dat ' betere vestigingslocaties in de nabijheid aanwezig zijn' (voor nagenoeg alle archeologische perioden) is o.i. niet zo sterk. Het landschap bood zeker exploitatiemogelijkheden, waarbij bewoning in de nabijheid niet moet worden uitgesloten. Op pag. 2 wordt aangegeven, dat in het kader van het bureauonderzoek geen archiefonderzoek heeft plaatsgevonden en evenmin contact is gezocht met het provinciaal archeologisch depot aangezien verwacht werd dat dit voor dit plangebied geen meerwaarde zou hebben. Waarom geen contact opgenomen met een archief of archeologisch depot in de omgeving? (Westbrabants archief, gemeentelijke archeologische dienst Bergen op Zoom). Is er een termijn gesteld aan de reactiemogelijkheid van de plaatselijke heemkundekring? 'Omdat de gemeente Woensdrecht geen eigen verwachtingskaart heeft, is de IKAW geraadpleegd.' De gemeente Woensdrecht heeft wel een kaart en de IKAW is minder betrouwbaar voor kleine locaties. ' De resultaten van de onderzoeken, die rondom het plangebied zijn uitgevoerd, laten zien dat de bodem sterk verstoord is, of dat de archeologie zo diep wordt verwacht, dat de plannen evt. archeologie niet zullen beschadigen. Daarom zijn geen gravende onderzoeken bekend uit de directe omgeving van het plangebied'.

		De in rood gemarkeerde opmerkingen in dit beoordelingsverslag zijn vooral bedoeld als aandachtspunten voor het onderzoeksbureau. Met inachtneming van deze opmerkingen kan goedkeuring aan het voorliggende rapport worden verleend.
	Conclusies onderzoeksbureau	Op basis van het bureauonderzoek werd een middelhoge archeologische verwachting voor bewoningssporen uit de periode Laat-Paleolithicum-Middeleeuwen gegeven en een lage verwachting voor bewoningssporen uit de Nieuwe tijd. Tijdens het veldonderzoek is aangetoond, dat de oorspronkelijke bodem op grote schaal is vergraven bij de ontginning in de Late Middeleeuwen / Nieuwe tijd en in de 20^e eeuw bij de aanleg van het sportpark. Slechts in twee boringen is nog een (restant van een) podzolbodem aangetroffen. Door de aanwezige verstoringen en doordat er betere vestigingslocaties in de nabijheid zijn (de welvingen onder aan de wal), kan worden geconcludeerd dat het plangebied een zeer lage tot lage archeologische verwachting heeft voor bewoningssporen uit de periode Laat-Paleolithicum –Nieuwe tijd.
	Aanbevelingen onderzoeksbureau (Selectieadvies)	Econsultancy adviseert om, in het kader van de op handen zijnde bestemmingsplanwijziging, de nu aanwezige dubbelbestemming 'Waarde – Archeologie' van het plangebied af te halen. Dit betekent, dat eventuele vergunningplichtige grondwerkzaamheden in de toekomst zonder verder archeologisch onderzoek kunnen worden uitgevoerd.

	Advies Op basis van het veldonderzoek kan worden geconcludeerd, dat archeologische waarden <i>in situ</i> binnen het plangebied niet (meer) zijn te verwachten, gezien de aangetroffen bodemverstoring. Met het advies van het onderzoeksbureau, de locatie vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling, kan worden ingestemd. Conform artikel 5.10 van de Erfgoedwet uit 2016 is een meldplicht van kracht bij het aantreffen van archeologische waarden, zoals ook aangegeven in het rapport. Voorliggend archeologisch conceptrapport kan door het onderzoeksbureau definitief worden gemaakt met inachtneming van de door de gemeente Bergen op Zoom in rood aangegeven opmerkingen in deze beoordeling.
--	---

Beoordeling onderzoek en rapportage

1	Administratieve gegevens rapport	
1.1	Datering en indeling rapport samenvatting, inhoudsopgave	9 mei 2018
1.2	Opdrachtgever Adres, telefoon, e-mail Contactpersoon namens opdrachtgever	Gemeente Woensdrecht Postbus 24, 4630 AA Hoogerheide
1.3	Uitvoerder	Econsultancy bv: E.M. de Boo van Uijen en A.J. Wullink
1.4	Bevoegd gezag Adres, telefoon, e-mail Contactpersoon namens bevoegd gezag	Gemeente Woensdrecht Postbus 24, 4630 AA Hoogerheide Mevr. S. A.F.M. Brooijmans
1.5	Nummer onderzoeksmelding ARCHIS	4597491100
1.6	Locatie plangebied gemeente, plaats, toponiem, x/y coördinaten terreingrens, kadastrale informatie	Bestemmingsplan Noordrand te Ossendrecht, gemeente Woensdrecht Kadastraal bekend: Gem. Woensdrecht, sectie D, nrs. 6392, 6394, 6395 en 6526 Centrumcoördinaten: 80.957 / 379.147 Plangebied ligt ten noordwesten van de bebouwde kom van Ossendrecht, gemeente Woensdrecht. Begrenzing: zuid en oost: bebouwing aan de Dorpsstraat en Doktersstraat. West: sportvelden. Noord: beek Heiloo. In het zuidoostelijk deel staat de brandweerkazerne.
1.7	Topografische informatie plangebied kaartblad, schaal, noordpijl	Top. Kaart 1:25.000 kaartblad 49G
1.8	Oppervlakte plangebied	Ca. 4,7 ha.
1.9	Afbakening onderzoeksgebied (plangebied maakt hiervan doorgaans deel uit)	Gekozen is voor een straal van ca. 750 meter rondom het plangebied.
1.10	Archeoregio NOaA (past onderzoek binnen kader Nationale. Onderzoeksagenda Archeologie, bijvoorbeeld Brabantse Zandgronden)	Brabants zandgebied
1.11	Beheer en bestemming van vondsten en documentatie	Econsultancy, Rotterdam en Prov. Archeol. Depot Noord-Brabant

2	Voorziene ontwikkeling (Aanleiding onderzoek) Diepte en oppervlakte voorziene bodemverstoring; indien beschikbaar: bouwtekeningen	Nieuwbouw van 40 tot 55 woningen. In het noorden van het plangebied is een groene zone voorzien.
3.1	Doelstelling bureauonderzoek (KNA protocol 4002 Bureauonderzoek)	Het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting aan de hand van bestaande bronnen over bekende en verwachte archeologische waarden.
3.2	Onderzoeksvragen (verwachte bodemopbouw, bekende archeologische gegevens, historische informatie)	• Wat is er bekend over bodemverstorende ingrepen binnen het plangebied uit het verleden? • Ligt het plangebied binnen een landschappelijke eenheid, die vanuit archeologisch oogpunt een specifieke aandachtslocatie kan betreffen? • Wat is de gespecificeerde archeologische verwachting van het plangebied?
4	Onderzoeksstrategie en -methodiek beschrijving en verantwoording werkwijze, motivatie keuze	Raadplegen van divers bronnenmateriaal
5	Algemeen kader archeologische regelgeving Vermelding nationale, provinciale en/of gemeentelijke regelgeving	Wet ruimtelijke ordening (Wro, 2006) en Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz, 2007).
6	Openbare planvorming m.b.t. plangebied (gemeentelijk beleid) Vermelding kader Ruimtelijke Ordening, bestemmingsplan	Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd in het kader van een bestemmingsplanwijziging. (Bestemmingsplan 'Bebouwde kom Ossendrecht-Calfven 1^e herziening 2012). Op basis van de dubbelbestemming archeologie geldt een onderzoeksverplichting bij bodemingrepen van meer dan 100 m² en dieper dan 60 cm. Pag. 3: 'Het doel van deze wet is te voorkomen dat archeologische waarden uit het verleden verloren gaan'. Zijn er ook moderne archeologische waarden? "Voor een goed beheer gebruikt de gemeente een archeologische beleidskaart." Gemeenten worden geacht, zorg te dragen voor hun erfgoed. Niet alle gemeenten hebben een eigen beleid, helaas. Overigens beschikt de gemeente Woensdrecht wel over een eigen archeologische verwachtingskaart

7	Huidig grondgebruik plangebied op grond van eigen onderzoek op locatie, ondersteund door tekeningen/foto's/kaarten van aanwezige bebouwing; indicatie mogelijke/bekende vervuiling en verstoring	Het plangebied maakt deel uit van het sportpark Heiloo. Ter plaatse liggen voetbalvelden, van elkaar gescheiden door bosschages (die ten tijde van het onderzoek net waren gekapt).
8	Historisch onderzoek bewoning en grondgebruik ondersteund door historisch kaart- en beeldmateriaal, archiefonderzoek, bouwdoossiers, raadplegen lokale historici / archeologen, ontgrondingenkaart Noord-Brabant	Aan het begin van de 19^e eeuw is het plangebied nog onbebouwd en voornamelijk in gebruik als hakhoutbos. Rond 1900 is sprake van akkerland. In het zuidwesten ligt een moestuin. Rond 1950 staat hier een school. In jaren zestig wordt het sportpark aangelegd.. Hierbij wordt het terrein voor een groot deel geëgaliseerd of opgehoogd. Omstreeks 1980 is er in het oosten een garage van gemeentewerken met brandweergarage gevestigd (voormalig adres: Doktersstraat 7). Ten zuiden hiervan was een tennisclub (voormalig adres Doktersstraat 5). Het depot van de gemeente is voor 2006 gesloopt. Het tennispark is eveneens verdwenen. Op de locatie van de kantine van het tennispark staat nu een nieuwe uitrukpost van de brandweer. NB: de korte bewoningsgeschiedenis is niet correct weergegeven. Er zijn wel vondsten bekend uit de Romeinse tijd (en IJzertijd, Bronstijd, Mesolithicum) uit Bergen op Zoom en omgeving. ' De vernatting en de zich steeds verder uitbreidende veenmoerassen maakte bewoning vermoedelijk onmogelijk '. Een locatie als Ellewoutsdijk in Zeeland, toont aan, dat ook wel in minder aantrekkelijke gebieden als een veengebied werd gewoond. Herkomst toponiem Ossendrecht is een aanname. Bouwhistorische gegevens: ' Omdat deze informatie alleen analoog beschikbaar was, is geen poging ondernomen om de vergunningen in te zien'. Wat een zwak argument! Een afspraak met het streekarchief was toch wel te maken?

9	Geologische en bodemkundige informatie ondersteund door kaartmateriaal, informatie grondwatertrappen, Actueel Hoogtebestand Nederland, hoogteligging NAP	Op het AHN is te zien dat er binnen het plangebied geen sprake is van een helling, maar van terrassen. Het bovenste niveau, in het uiterste zuiden, ligt op ca. 10,2 m +NAP. Richting de Heiloo loopt het maaiveld af naar 5 m+NAP. Ook laat het AHN duidelijk zien, dat er voor de aanleg van de sportvelden, intensief is gegraven in de afbraakhelling. Alleen in het noordoostelijke deel van het plangebied en ten westen lijkt het oorspronkelijke reliëf nog enigszins aanwezig te zijn. NB: voor de Brabantse Wal worden in het rapport verschillende termen gebruikt: afbraakwand, steilwand, Hoge Rand. Graag een eenduidige benaming gebruiken.
10	Bekende archeologische gegevens waaronder IKAW, AMK, locale historische en/of archeologische verenigingen; ondersteund door kaartmateriaal o.m. uit ARCHIS (ook: onderzoeken in de omgeving) en Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Brabant	Het plangebied ligt niet binnen een AMK terreinen er zijn geen vondstmeldingen geregistreerd in ARCHIS. Bij verschillende bouwwerkzaamheden rond het plangebied zijn wel archeologische vondsten gedaan, m.n. te dateren in de Late Middeleeuwen – Nieuwe tijd.

11	Archeologisch verwachtingsmodel gespecificeerd per periode	Enigszins rommelige beschrijving. Tabel wel duidelijk. Laatste alinea pag. 11: ' Vooral nog wordt er van uitgegaan dat het plangebied een middelhoge archeologische verwachting heeft, zolang er sprake is van een intacte bodem in het pleistocene oppervlak. Dit is enigszins in tegenspraak met de opmerking onder tabel III, dat het pleistocene maaiveld mogelijk sterk is aangetast door de aanleg van de sportvelden. NB: in dezelfde alinea is sprake van een lage -middelhoge- hoge verwachting voor het plangebied. Nader te specificeren per archeologische periode? ' Als de podzolbodem is afloopt, dan is de verwachting voor resten uit het Laat-Paleolithicum en het Mesolithicum laag' Dit zal pas blijken uit het veldonderzoek. Conclusie: Uit het bureauonderzoek is gebleken, dat het plangebied -gelegen op de overgang van de Brabantse Wal naar het Zeeuwse zeekleigebied- een middelhoge archeologische verwachting heeft voor bewoningssporen uit de periode Laat-Paleolithicum – Middeleeuwen en een lage verwachting voor bewoningssporen uit de Nieuwe tijd.
----	--	---

VELDONDERZOEK

12	Periode van uitvoering	
13.1	Doelstelling veldonderzoek (KNA Protocol 4003 IVO) (KNA Protocol 4004 Opgraven) (KNA Protocol 4007 Archeologische begeleiding)	Het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting en het verkrijgen van inzicht in de bodemkundige opbouw binnen het plangebied.
13.2	Onderzoeksvragen (stemt de bodemopbouw overeen met de verwachting, in welke mate is de bodem nog intact, is nader onderzoek nodig en zo ja in welke vorm?)	• Wat is de bodemopbouw binnen het plangebied? • Is het bodemprofiel binnen het plangebied intact of (geheel of gedeeltelijk) verstoord en indien verstoord, tot welke diepte gaat deze verstoring? • Wat zijn de gevolgen van het in het plangebied aangetroffen bodemprofiel voor de gespecificeerde archeologische verwachting van het plangebied.

14	Onderzoeksstrategie en -methodiek Bij proefsleuvenonderzoek, opgraving en archeologische begeleiding:: verwijzing naar en in overeenstemming met PvE (KNA Protocol 4001)	In totaal zijn 29 boringen tot maximaal 2,20 m –mv geplaatst.
15	Resultaten veldonderzoek beschrijving, interpretatie en evaluatie	Onder de toplaag is een rommelig zandpakket aangetroffen. In een deel van de boringen ligt de humeuze laag direct op het onverstoord zand. Het geroerde pakket bestaat in ieder geval ten dele uit materiaal dat bij de aanleg van het sportpark is opgebracht. Waar niet duidelijk sprake is van een opgebracht pakket, kan dit pakket geroerd zijn bij de aanleg van het sportpark of bij de ontginning van het gebied. Gezien de dikte van het pakket nabij het dal van de Heiloo heeft hier kennelijk flinke egalisatie plaatsgevonden. Bovendien is hier, in boring 26 en 27, onder het opgebrachte pakket, een tweede rommelig pakket aangetroffen, wat gezien de humeuze samenstelling is geïnterpreteerd als hellingafspoelingsmateriaal. In 1 boring (nr. 29) is een restant van een podzolbodem aangetroffen, in de vorm van een Bh-horizont. In boring 8 is in het geroerde pakket ook een restant van een podzolbodem waargenomen. In de overige boringen zijn alleen gley- en pseudogleyverschijnselen (roestvlekken) waargenomen. (Door de aanwezigheid van klei- en leemlagen kan het grondwater stagneren boven de feitelijke grondwaterspiegel, waardoor pseudogley ontstaat). Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen anders dan wat modern baksteen en puin in de bouwvoor en de geroerde laag.
16	Toetsing archeologisch verwachtingsmodel gerelateerd aan archeologische verwachting bureauonderzoek, beantwoording onderzoeksvragen, bijstellen archeologische verwachting	De algehele indruk van het plangebied is, dat de bodem op grote schaal is verstoord. Oorspronkelijk is in het plangebied (m.n. de zuidelijke helft) waarschijnlijk een podzolbodem gevormd. In de noordelijke helft, die deel uitmaakt van het dal van de Heiloo, is waarschijnlijk een gooreerdgrond of beekerdgrond gevormd, bodems met periodiek hoge grondwaterstanden. Aftopping van de oorspronkelijke bodem vond plaats door ontginning en hellingerosie en de aanleg van het sportpark. Bovendien heeft in de 20 ^e eeuw bodemverstoring plaatsgevonden door ophoging en afgraving van delen van het plangebied. De archeologische verwachting uit het bureauonderzoek kan voor alle perioden naar laag worden bijgesteld.

	Literatuur en overige bronnen waaronder ook verwijzing KNA, internetsites etc.	Een bijzonder bronnenoverzicht: met vermelding van literatuur over diverse gebieden in Nederland die geen betrekking hebben op dit plangebied! De opmerking op pag. 7, dat relevante achtergrondliteratuur is geraadpleegd, is hier dus niet helemaal juist
	Bijlagen waaronder in elk geval: verklarende woordenlijst, geologische tijdschaal, archeologische periode-indeling, (+ bij IVO: boorplan of puttenplan, boorstaten / sporenkaart, vondstenlijsten)	Bijlage 1: Overzicht geologische en archeologische tijdvakken Bijlage 2: Onderzoeksmeldingen Bijlage 3: Vondstmeldingen Bijlage 4: Bewoningsgeschiedenis van Nederland Bijlage 5: AMZ-cylus Bijlage 6: Planontwerp Bijlage 7: Boorprofielen

Tekstuele opmerkingen

Pag. 1 tweede alinea:

Om deze ontwikkeling mogelijk te maken, moet eerst een wijziging van het bestemmingsplan (-/- te) worden doorgevoerd. Hierbij moet ook inzichtelijk (-/- te) worden gemaakt, welke archeologische waarden binnen het plangebied kunnen worden verwacht.

Pag. 1 onder doelstelling en onderzoeksvragen:

Aan de hand van deze inventarisatie wordt het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel opgesteld.

Pag. 2 onder 2.3:

De onderzoekslocatie van circa (...?) ha ligt ten noordwesten van de bebouwde kom van Ossendrecht.

Pag. 5 tweede alinea:

Het AHN laat duidelijk zijn (= zien), dat er voor de aanleg van de sportvelden, intensief is gegraven in de afbraakhelling. Laarpodzolbodems (zijn?) humuspodzolbodems met een matig dik (30-50 cm) eerddek

Pag. 5 onder Bodemkunde:

In het gebied met stuifzanden met een slecht ontwikkelde A-horizont†

Pag. 9 onder Rijks- en gemeentemonumenten

Net buiten deze attentiezone liggen (-/- zich) verschillende MIP monumenten.

Pag. 10 onder Turfdatabank:

Op de website zijn diverse kaartlagen te raadplegen, ...

Pag. 10 laatste alinea:

Ten westen werd het veen ontgonnen, waardoor inklinking plaatsvond, en ook gewonnen voor zoutwinning.

Dit is een rare samentrekking. Maak er twee zinnen van. Bijvoorbeeld: Ook werd veen gebruikte ten behoeve van zoutwinning.